

KICHIK MAKTAB YOSHIDA O'QUV MOTIVLARINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.

Abdulxamidov Izzatullo Shuhratillo o'g'li

Andijon Davlat Pedagogika Instituti,

Pedagogika yo'nalishi 2-bosqich magistranti

0009-0005-8306-7191

izzatulloabdulxamidov@gmail.com

+998912917779

Annotatsiya: Mazkur ish kichik maktab yoshidagi bolalarda o'quv motivlarining shakllanishi va rivojlanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillarni tahlil qiladi. Tadqiqotda motivatsiyaning tashqi va ichki shakllari, ularning uyg'un rivojlanishi, bolalarda bilishga qiziqish, emotsional holat, muvaffaqiyat hissi va o'qituvchi bilan munosabatning ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, motivatsiyani kuchaytirishning amaliy usullari, ta'limiy texnologiyalar va ijodiy faoliyatning o'quvchi shaxsini rivojlantirishdagi roli ko'rsatib beriladi. Ish natijalari amaliy ta'lim jarayonida o'quv motivlarini samarali shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: o'quv motivi, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, kichik maktab yoshi, bilishga qiziqish, shaxsiy rivojlanish

Аннотация: Данная работа посвящена анализу психологических факторов, влияющих на формирование и развитие учебных мотивов у детей младшего школьного возраста. В исследовании освещаются внешние и внутренние формы мотивации, их гармоничное развитие, познавательный интерес детей, эмоциональное состояние, чувство успеха и значение взаимодействия с учителем. Также рассматриваются практические методы усиления мотивации, образовательные технологии и роль творческой деятельности в развитии личности учащегося. Полученные результаты

могут быть использованы для эффективного формирования учебной мотивации в практическом образовательном процессе.

Ключевые слова: учебные мотивы, внутренняя мотивация, внешняя мотивация, младший школьный возраст, познавательный интерес, личностное развитие

Annotation: *This work analyzes the psychological factors influencing the formation and development of learning motives in primary school-age children. The study highlights the external and internal forms of motivation, their harmonious development, children's cognitive interest, emotional state, sense of achievement, and the importance of teacher–student interaction. It also presents practical methods for enhancing motivation, educational technologies, and the role of creative activity in the development of the learner's personality. The results of the study can be applied to effectively shape learning motivation in practical educational processes.*

Keywords: *learning motivation, intrinsic motivation, extrinsic motivation, primary school age, cognitive interest, personality development*

Ta'lim jarayonining muvaffaqiyati bevosita o'quvchi shaxsida shakllangan motivatsiya darajasi bilan belgilanadi. Ayniqsa, kichik maktab yoshi bolalar uchun ta'lim faoliyatiga kirish bosqichi bo'lib, bu davrda o'quv motivlari shakllanishi bolaning kelajakdagi ta'limiy va ilmiy rivojlanishiga uzluksiz ta'sir ko'rsatadi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, motivatsiya faqat o'quv faoliyatining tashqi tomoni bilan emas, balki bolaning ichki dunyosi, qiziqishlari, ehtiyojlari va intellektual imkoniyatlari bilan ham uzviy bog'liqdir.

Kichik maktab yoshidagi bola bilishga bo'lgan ehtiyojni boshdan kechira boshlaydi. Bu davrda uning tafakkuri rivojlanadi, tushunish doirasi kengayadi, muammolarni mustaqil hal etish qobiliyati shakllanadi. Shuning uchun motivatsiya bilan ishlash maktab pedagogik jarayonining asosiy vazifalaridan biridir.

O‘quv motivlari tushunchasi va ularning shakllanishi

O‘quv motivi — bu bolaning o‘qishga bo‘lgan ehtiyoji, qiziqishi va o‘qish jarayonidan oladigan ruhiy qoniqishidir. Motivlar bolani faoliyatga undaydi, uning harakatini maqsadga yo‘naltiradi va barqaror qiladi. Psixologiyada motivlar ikki asosiy guruhga ajratiladi: tashqi va ichki motivlar.

Tashqi motivlar bolaga tashqi sharoit — baho, maqtoov, jazo, ota-ona yoki o‘qituvchi talabidan kelib chiqadigan rag‘batlardir. Kichik yoshdagi bolalar dastlab aynan tashqi motivlar orqali o‘qishga jalb qilinadi, chunki ular hali ichki ehtiyojlarni mustaqil boshqarish tajribasiga ega emas.

Ichki motivlar esa bolaning o‘z ichki hohishi bilan bog‘liq bo‘lib, bilim olishdan zavq olish, yangi narsalarni bilish istagi va ijodiy faoliyatga qiziqish bilan namoyon bo‘ladi. Kichik maktab yoshining psixologik xususiyati shundaki, bola asta-sekin tashqi motivlardan ichki motivlarga o‘tishni boshdan kechiradi. Bu jarayon bolaning tafakkurining rivojlanishi bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ta’limning eng muhim natijasidir.

Motivatsiya shakllanishiga ta’sir etuvchi psixologik omillar Motivatsiya shakllanishi jarayonida bolalarning bilish faoliyatini qo‘llab-quvvatlaydigan pedagogik sharoitlarning yaratilishi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ta’lim olish jarayoni bolaning yosh xususiyatlariga mos, yetarlicha qiziqarli va emotsional boy bo‘lsa, u ta’lim faoliyatiga faol jalb qilinadi. Pedagogning o‘quv jarayonini differentsiallashtirish, individual yondashuvni qo‘llash, bolaga muvaffaqiyatni his qildirish va uni o‘z imkoniyatlariga ishonitirishga qaratilgan har bir harakati motivatsiyaning mustahkam shakllanishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, kichik maktab yoshidagi bolalarda muvaffaqiyatli tajribalar to‘plami ichki motivatsiya uchun poydevor bo‘lib, bola o‘zini o‘qish jarayonida yetarli va qobiliyatli deb his qiladi.

Motivatsiya shakllanishi bir qator psixologik omillar bilan belgilanadi.

Birinchidan, **bilishga qiziqish** motivatsiyaning asosiy manbai hisoblanadi. Bola atrofdagi dunyoni tushunishga intiladigan bo'ladi, "nima uchun?", "qanday?" kabi savollar berib, bilishga bo'lgan tabiiy ehtiyojni namoyon etadi.

Ikkinchidan, **emotsional holat** katta ahamiyatga ega. O'quv jarayonida quvonch, qiziqish va muvaffaqiyat hissi shakllansa, bola o'qishni sevib qoladi. Boshqa tomondan, stress yoki qo'rqinch motivatsiyaning pasayishiga olib kelishi mumkin.

Uchinchidan, **o'qituvchi bilan munosabat** motivatsiya shakllanishida hal qiluvchi omillardan biridir. Hurmat, mehr, qo'llab-quvvatlash va konstruktiv baholash bolada ishonch hissini kuchaytiradi va o'qishga bo'lgan qiziqishni oshiradi.

To'rtinchidan, **o'quv materialining mazmuni** qiziqarli, tushunarli va hayot bilan bog'liq bo'lsa, bolalar o'qishga faol jalb qilinadi.

Beshinchidan, **shaxsiy tajriba**, ya'ni bolaga muvaffaqiyat bilan tugagan har bir faoliyat ichki motivatsiyani yanada mustahkamlaydi.

Motivatsiyani shakllantirishning samarali usullari Shuningdek, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta'lim jarayonida motivatsiyani kuchaytirishda keng imkoniyat yaratmoqda. Elektron darsliklar, interaktiv platformalar, multimedia vositalari o'quv materialini vizual, qiziqarli va tushunarli shaklda yetkazishga yordam beradi. Bu vositalar bolalarda bilishga bo'lgan qiziqishni oshirish bilan birga, ularning kognitiv faoliyatini faollashtiradi, mustaqil izlanish ko'nikmalarini rivojlantiradi va o'quv motivatsiyasini yangicha darajaga ko'taradi. Shu bois, kichik maktab yoshidagi bolalarda motivatsiyani shakllantirishda an'anaviy pedagogik usullar bilan bir qatorda zamonaviy raqamli texnologiyalardan unumli foydalanish ta'lim sifatini yanada yuksaltirishga xizmat qiladi.

Motivatsiyani shakllantirish uchun pedagoglarning foydalanishi mumkin bo'lgan bir qator samarali usullar mavjud.

Birinchi usul — **o‘yin texnologiyalari**. O‘yin bolalar uchun eng tabiiy faoliyat bo‘lib, o‘qitish jarayonini qiziqarli va samarali qiladi.

Ikkinchi usul — **ijodiy topshiriqlar** bo‘lib, rasm chizish, hikoya tuzish, loyiha ishlab chiqish kabi mashg‘ulotlar bolada ijodiy fikrlash va qiziqishni rivojlantiradi.

Uchinchi usul — **mustaqil izlanish**. Tajriba o‘tkazish, ma’lumot qidirish, kichik tadqiqotlar olib borish bolada o‘z-o‘zini boshqarish va bilim olishga bo‘lgan ichki ehtiyojni kuchaytiradi.

To‘rtinchi usul — **konstruktiv baholash**. Bahodan ko‘ra izoh, rag‘bat, muvaffaqiyatni e’tirof etish bolaga kuchli ta’sir ko‘rsatadi va motivatsiyani yanada oshiradi.

Beshinchi usul — **oila bilan hamkorlik**. Motivatsiya faqat maktab bilan cheklanmaydi, balki bola tarbiyalanadigan oila muhitida ham davom etishi kerak.

Ichki motivatsiyaning ahamiyati. O‘quv motivatsiyasini shakllantirish jarayonida motivatsiya darajasini monitoring qilish va baholash ham muhim o‘rin tutadi. Pedagogik kuzatuv, o‘quvchi bilan suhbat, faoliyat natijalarini tahlil qilish, qiziqishlar va xatti-harakatlardagi o‘zgarishlarni aniqlash orqali o‘qituvchi bolaning motivatsiyasi qaysi bosqichda ekanini baholashi mumkin. Bunday ilmiy asoslangan baholash o‘qituvchiga motivatsiyani kuchaytirish uchun individual yondashuvni tanlash, muammoli o‘quvchilar bilan maqsadli ishlash va ta’lim jarayonining samaradorligini yanada oshirish imkonini beradi.

Ichki motivatsiya shakllangan bola ta’lim jarayonida yuqori natijalarga erishadi. U o‘qishni sevadi, mustaqil qaror qabul qiladi, muvaffaqiyatsizlikdan qo‘rqmaydi, ijodkor bo‘ladi va bilim olishga tabiatdan chanqoq bo‘ladi. Bu esa ta’limning eng oliy va barqaror natijasidir.

XULOSA. Ta’lim jarayonining muvaffaqiyati o‘quvchi shaxsida shakllangan motivatsiya darajasi bilan chambarchas bog‘liqdir. Ayniqsa, kichik maktab yoshi bolalar uchun ta’limga kirish davri bo‘lganligi sababli, bu bosqichda shakllangan o‘quv motivlari bolaning keyingi ta’limiy va ilmiy faoliyatiga bevosita ta’sir etadi.

Motivatsiya nafaqat o'quv faoliyatining tashqi tomoni, balki bolaning ichki dunyosi, qiziqishi, ehtiyojlari va intellektual imkoniyatlari bilan uzviy aloqada ekanligi ilmiy tadqiqotlarda tasdiqlangan.

Kichik maktab yoshidagi bola bilishga bo'lgan ehtiyojni ilk bor boshdan kechirishi bilan motivatsiya shakllanishi boshqariladigan jarayonga aylanadi. Motivatsiyani shakllanishiga ta'sir etuvchi bilishga qiziqish, emotsional holat, o'qituvchi bilan munosabat, o'quv materialining mazmuni va shaxsiy tajriba kabi omillar bolaning o'qishga nisbatan ijobiy munosabatini shakllantiradi.

Motivatsiyani kuchaytirishning o'yin texnologiyalari, ijodiy topshiriqlar, mustaqil izlanish, konstruktiv baholash va oila bilan hamkorlik kabi usullarini qo'llash ta'lim jarayonining samaradorligini keskin oshiradi. Ayniqsa, ichki motivatsiyaning shakllanishi bolaning mustaqil, ijodiy va bilimga chanqoq shaxs sifatida kamol topishining asosiy shartidir.

Xulosa qilib aytganda, kichik maktab yoshidagi bolalarda o'quv motivlarini to'g'ri shakllantirish ta'lim sifatini oshirishning eng muhim omillaridan biridir. O'qituvchi, ota-ona va o'quvchi o'rtasidagi samarali hamkorlik, shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish motivatsiya rivojiga kuchli ta'sir ko'rsatadi va ta'lim jarayonida yuqori natijalarga erishishni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abdullayeva M. R. Ta'lim psixologiyasi. Toshkent: Fan nashriyoti. 2020-yil. 240 b.
2. Qodirov S. Pedagogik psixologiya. Toshkent: O'qituvchi. 2019-yil. 310 b.
3. G'ulomov A. Boshlang'ich ta'lim psixologiyasi. Toshkent: Sharq nashriyoti. 2021-yil. 198 b.
4. Saidova N. O'quv motivatsiyasini shakllantirish usullari // Ta'lim va tarbiya. 2022-yil, №3. 20 b.

5. Vygotskiy L. S. Psixologiya rivojlanishi. Moskva: Pedagogika. 1984-yil. 256 b.
6. Deci E., Ryan R. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York: Plenum Press. 1985-yil. 300 b.
7. Bruner J. Toward a Theory of Instruction. Cambridge: Harvard University Press. 1966-yil. 220 b.
8. Xo'jayev B. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. Toshkent: Akademnashr. 2021-yil. 176 b.